

KİTAP İNCELEMESİ / BOOK REVIEW

HAKİKATİN KISA BİR TARİHİ: POST-HAKİKAT BİR DÜNYA İÇİN AVUNMALAR (JULIAN BAGGINI)

A Short History of Truth: Consolations for a Post-Truth World (Julian Baggin)

Mesut GÜNENÇ*

İlk defa 1992’de Steve Tesich tarafından kullanılan post-hakikat sözcüğü, 2004 yılında Ralph Keyes tarafından *The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life* adlı eserde detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. 2016 yılında Oxford Sözlük tarafından yılın kelimesi seçilmesi ile birlikte anlamı üzerine araştırma ve çalışma yapılmaya başlanmıştır. Matthew D’ancona, *Post-Truth: The New War on Truth and How to Fight Back* (2017), Steve Fuller, *Post-Truth: Knowledge as a Power Game* (2017) ve Lee McIntyre, *Post-Truth* (2018) adlı eserleri ile araştırma ve çalışmalara katkı sağlamışlardır. Yapılan bu çalışmaların en önemlilerinden birisi de Julian Baggin’inin 2017’de yayımlanan *A Short History of Truth: Consolations for a Post-Truth World* adlı eseridir. Baggin, Türkiye’de *Ego Aldatmacası* (2015) ve *Ateizm* (2019) adlı kitaplarıyla tanınmaktadır. Post-hakikat kavramı üzerine yazmış olduğu kitabı ise Türkçeye çevrilmemesinden dolayı henüz geniş kitleler tarafından bilinmemektedir. 115 sayfalık bu eser okuyucuların kesinlikle yabancı olmadığı 10 farklı hakikat başlığı altında öncelikle farklı hakikat tanımları yapmakta, hakikat sözcüğünü anlamamız için hem tarihsel hem de felsefi açıdan pratik bilgiler sunmakta ve post-hakikat sözcüğünün anlamını daha iyi kavramak için altyapı oluşturmaktadır.

Eserin giriş bölümünde toplumun hakikatten uzaklaşma ya da hakikati yok sayma konusunda henüz hazır olmadığını, hakikat kavramının üzerine gidilmeden post-hakikat hakkında konuşulamayacağını belirtir (Baggin, 2017). Tarih ve felsefenin, insanlığın hem yaşadığı dönemi hem de geçmişi anlaması açısından elzem olduğu açıktır. Yazarımız da bu doğrultuda tarih ve felsefeyi, hakikat sözcüğünün geçmişten bu yana

* Dr. Öğr. Üyesi. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü-Aydın. E-posta: mesut.gunenc@adu.edu.tr

nasıl tanımlandığının, kullanıldığının ya da anlamının nasıl yapı bozumuna uğratılmaya çalışıldığının anlaşılması açısından rehber olarak kabul eder. Öte yandan post-hakikat olarak tanımlanan dünyanın en tehlikeli yalan olduğunu ifade eder.

Baggini eserine “Ebedi Hakikat” (Eternal Truth) bölümüyle başlar. Bu bölümde Yahudilerin, Hristiyanların ve Müslümanların Tanrı tarafından gönderilen seçilmiş kişilere ve kutsal metinlere inanmasını ve çoğunluğu oluşturan dindar bireylerin tüm dinleri ve kutsal metinleri kabul edebildiklerini belirtir. Baggini aynı zamanda bu bireylerin dinsel inançlarının yanında bilimsel gerçeklere de inandıklarını, onları kabul ettiklerini ve bu sayede uyumlu bir şekilde yaşamlarını sürdürdüklerini dikkat çeker. Kitapta yazar “*çoğu insanın hala tutkulu bir şekilde sadece hakikat olana değil kutsal, ezeli olarak kabul edilenlere de inandığını*” (2017: 14) belirterek post-hakikat dünyasının durumunu açıklamış olur. İnancın ve kutsal kaynakların bazı zamanlarda birbirleriyle çeliştiğini ve gizem içerdiğini düşünen Baggini, “*kâinat hakkında olan gerçekleri değil, bizim kainatta nasıl yaşamamız gerektiği anlayışı, evren ötesine doğru kendimizi yönlendirme yöntemleri insanlar için en temel hakikatler olabilir*” (17) ifadesiyle “edebi hakikatin” nasıl tanımlanması gerektiğini vurgular.

“Otoriter Hakikatler” (Authoritative Truths) başlığıyla kitabın ikinci bölümünde Baggini, insanların hakikat üzerindeki otoriteyi anlaması için onların ne tarafından yönetildiğini anlaması elzemdir (2017: 22) iddiasında bulunur. Baggini otoriter hakikati, otorite sahipleri tarafından belirlenen ve propagandası yapılan bir hakikat olarak kabul etmektedir. “Otoriter Hakikat” bölümünde Baggini’nin okuyucuların dikkatini çekmek istediği nokta, hakikatin kim tarafından ortaya çıkarıldığı ve yönlendirildiğidir. Post-hakikat döneminde konu hakkında uzman olan kişiler veya kurumlar bir kenara çekilip bunun yerine içgüdü’nün, duyguların ve yeti sahibi olmayan insanların otoriteleri söz sahibi olur. Bu yüzden Baggini bu bölümü “*diğer insanlardan daha akıllı olduğunuz için değil bunu yapmak durumunda olduğunuz için kendi kendinize değil kendiniz için düşünün. Siz izin vermedikçe kimse sizin adınıza karar veremez*” (2017: 31) ifadeleriyle sonlandırır.

Çok fazla bilim ve dinsel temellere dayanmayan “Esoterik Hakikatler” (Esoteric Truths) bölümünde Baggini komplo teorilerini tartışır. İlk etapta 11 Eylül 2001’de Dünya Ticaret Merkezine yapılan saldırıyı ele alarak bu olayın insanlara CIA tarafından sahnelenen bir oyun olduğunu belirtir (2017: 33). İnsanların komplo teorilerine inandıklarını ve bunun sebebinin de her zaman kendilerinden saklanan veya saklanacak olan hakikatlerin

olduğunu düşündüklerini belirtir. Fakat bu şekilde saklanmayan hakikatler de vardır. Baggini, Platon'un *Devlet* eserinde Sokrat'ın insanların neden bir toplumsal sınıfa ait olduklarını ve vatanlarını korumak için görevli olduklarını ifade eden sözlerine ek olarak “*eğer insanlar buna inanırsa, devletini korumak için meyilli olacaklar*” (2017: 35) sözlerini saklanmayan hakikatlere örnek olarak verir. Günümüz koşullarında teknoloji ve sosyal medya araçları ile birlikte komplo teorileri hızlı bir şekilde yaygınlaşır ve insanlar tarafından bu teorilere araştırılmadan inanılır. Baggini'nin dikkat çekmek istediği husus, sorgulamadan iddialara inanma, gücü elinde bulunduranlar için elverişli bir hal almıştır. Gücü elinde bulunduranlar komplo teorileri ile halkı oyalanmakta, hakikat olanı saklanmakta ya da hakikatmiş gibi gösterip halkı kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmektedirler.

Baggini, 4. bölümde “Akla dayalı Hakikatler” (Reasoned Truths) olgusunu tartışmaya açar. Bu bölüme Baggini, Thomas Jefforson'ın “*insanlar akıl ve hakikat ile yönetilecektir, bu gerçeğin oluşacağına inanıyoruz*” (2017: 43) alıntısıyla giriş yapar. Fakat post-hakikat teriminin ortaya çıkmasıyla Jefforson'ın bu öngörüsü gerçekleşmez. Baggini, hakikate rasyonalist yaklaşım geliştiren Rene Descartes ve Baruch Spinoza'yı örnek göstererek, rasyonalistlerin, salt görünüşün ötesine geçebildikleri ve duyulara verilen dünyaya ulaşabildikleri için akli gözlemden daha üstün tuttuklarını ve tam olarak muhakkak olan gerçeği gördüklerini belirtir (2017: 45). Özellikle Descartes ve Spinoza büyük bir istemle üzerinde durdukları mutlak hakikat kavramına salt akıl ile ulaşılabilceği noktasında birleşirler. Fakat çoğu düşünür, fizikçi Werner Heisenberg ile aynı fikirdedir: “*bazı mutlak hakikatlere ulaşmak asla salt akıl ile mümkün olmayacaktır*” (2017: 46). Baggini, salt aklın yanında hakikate, deney(im)ler, muhakeme, düşünme zekâsı ve belirsizliğe olan duyarlılıkla ulaşılabilceğini ve aklın en iyi bu karışım ile çalışabilceğini belirtir (2017: 47).

Baggini'nin devam ettirdiği bölüm “DeneySEL Hakikatler” bölümüdür. Baggini deney(im)sel metodun temellerini oluşturan İngiliz Rönesans filozofu Francis Bacon'ın *Novum Organum* eserini ele alarak Bacon'ın bilimin deneme yanılma yöntemi ile gelişebilceğini ve hakikatin deneyim olgusu ile temellendirilebileceği görüşlerini ileri sürerken, David Hume sınıflandırması olan hakikatlerin saf akıl ile açıklanabileceğini, bir yandan da olgu sorunsalı adını verdiği kategoride gerçek dünyada hakikate ulaşmanın saf akıl ile mümkün olmayacağını, gözlemin önemli olduğu düşüncelerini bu bölüme ekler. Baggini “*deneySEL hakikatin gücünün her*

zaman dikkatli incelemeye, gözden geçirmeye ve reddetmeye açık olan olguya” (Baggini, 2017: 56) dayandığını ifade eder.

Akıl yürütülerek ve deneysel yöntemler ile oluşturulan hakikatler yerine “Yaratıcı Hakikatler” (Creative Truths) daha çok rağbet görmektedir. 2005’te George W. Bush’un Irak Savaşı üzerine söylediklerinin, Irak şehrinin özgür olması, demokrasi gelmesi gibi ifadelerinin ilerleyen dönemlerde hakikati yansıtmadığını, yalan söylemler olduğunun ortaya çıkmasını Baggini “yaratıcı hakikatler” bölümünde tartışır (2017: 61). Yaratıcı hakikat, liderlerin amaçlarını ve tehditlerini yansıtan duygusal düşünmeye yönelen hakikattir. Günümüz post-hakikat dönemi sürekli yeni hakikatlerin yaratıldığı bir dönemdir ama hakikat yaratılırken kimin doğru olanı sakladığı kimin amaçsal bir şekilde yalan ürettiğini kestirmek zordur.

Evrensel, objektif hakikatlerin olmadığını iddia eden 7. Bölüm, “Göreceli Hakikatler” (Relative Truths) bölümüdür. Baggini bu bölümde kesin bir hakikatten bahsetmenin mümkün olmadığını, tümünün göreceli/değişken olduğunu belirtir. Baggini ayrıca rölativistlerin “*yalın olguların olmadığını sadece kültür aracılığıyla sağlanmış olan olguların yorumları olduğu*” (2017: 70) iddialarını dile getirir. Yine aynı bölümde “*alternatif olgular yoktur, bizlerin gözden kaçırabildiği eklenilen olgular ya da sahte olanları örtmek için orijinal olgular vardır*” (76) sözleriyle aslında yine yöneticiler ya da propagandistler tarafından ortaya çıkarılan yalan haber, gündem ve hakikatler ile alternatifi oluşturulan sistemi dile getirir.

Baggini, 8. Bölümde siyaset dünyasının vazgeçilmezi olan “Güçlü Hakikatler” (Powerful Truths) kavramını tartışır. Toplumdaki güç unsurları tarafından yaratılan hakikatleri ele alarak güç ve hakikat ilişkisini dile getirmeye çalışır. Hakikat üzerinde söz sahibi olmak için güç sahibi olmanın önemini tartışır. Bunun üzerine Michael Foucault’nun ‘hakikat sadece gücün ifadesidir’ düşüncesini ele alarak gücü elinde bulunduran sosyal mekanizmaların hakikatin belirlenmesinde etkin rol oynadığını gündeme getirir.

Baggini, “Ahlaki Hakikatler” (Moral Truths) bölümünde George W. Bush’un Irak Savaşı için söylediklerine gönderme yapar. Ayrıca Baggini, Saddam Hüseyin’in kitle imha silahları kullanma iddialarının yalan olduğunu belirtir ve bizleri gerçek olup olmama ya da otorite sorgulaması yapmadan bu iddialara inandığımız için eleştirir. Baggini, toplumların hakikate akılsal ve deneysel temelleri bir kenara bırakarak duygusal anlamda iyi-kötü, doğru-yanlış kategorilerine sokarak, inanmalarını

gündeme getirir. Ayrıca Baggini, etik kavramının da post-hakikat çağda yapı bozumuna uğradığını ifade eder.

Baggini sonuç bölümünden önce “Bütünsel Hakikatler” (*Holistic Truths*) bölümünde hakikatin hem inançlar, kutsallar hem de bilimsel gerçekler ile ilişkili olduğunu ifade eder. Bu durumu da şu sözleriyle açıklar: “*Hakikatler tek başına ayakta kalmazlar ya da düşmezler fakat diğer hakikatler ile birlikte, hepsi birbirlerini destekler şekilde bir ilişki içerisinde dirler. Örnek olarak evrim için bilimsel kanıt inaniş, zaman ve mekan üzerinde doğanın genel bütünlüğüne inaniş, insanoğlunun gerçeği tam anlamıyla görebilmesine ve tamamen anlayabilmesine ve akademik bilimlerin ve bilim adamlarının tam olarak entegre olabilmesine bağlıdır. Biz bölünmez bir bütün olarak hakikate varırız*” (2017: 96-97).

Bölünmez bir bütün kavramı içerisinde günümüzde bilimsel gerçekleri araştıran, kanıtları sorgulayan insanlar aynı zamanda kutsal gördükleri hakikatlerinde de vazgeçmemektedirler, tarihten bu yana kültürler, koşullar ve inanışlar iç içe geçmiş bir şekilde hareket etmektedir.

“Gelecek Hakikatler” (Future Truths) olarak ele aldığı sonuç bölümünde ise Baggini hakikatin on farklı türde özelliğini açıklayarak tek bir tanımı olmadığını ispat etmeye çalışır:

1. Dini hakikatler seküler olanlar ile birlikte yarışırılmamalıdır.
2. Kendi kendimize değil kendimiz için düşünmeliyiz.
3. Alaycı değil kuşkucu olmalıyız.
4. Akıl tevazu gerektirir.
5. Daha akıllı olmak için, eksik olduğumuz durumları anlamalıyız.
6. Bulunmasının yanında hakikatler yaratılma ihtiyacındadır.
7. Sadece alternatif hakikatler için değil var olan hakikatleri zenginleştirmek için, alternatif perspektifler araştırılması gerekir.
8. Güç hakikati yönlendirmez, hakikat gücü yönlendirmelidir.
9. Daha iyi bir ahlak için daha kaliteli bilgiye ihtiyacımız var.
10. Hakikat bölünmez bir bütün olarak algılanmalıdır (2017: 108).

Baggini’ye göre hakikat, toplumun tam merkezinde yer alır, aynı zamanda toplumda bizlerin nasıl yaşadığı ve evreni nasıl anlamlandırılmamız gerektiği konusunda yol gösterir. Fakat günümüz çağında var olan hakikatler, alternatif hakikat yerine gerçek olmayan koşullar ile birlikte yok olmaya başlamış, politik, medyatik ve ekonomik güçler hakikati yönlendirerek, hakikat olmayan, hakikatin değersizleştiği

bir dönemi ortaya çıkarmıştır. Baggini, bu donanımlı eserinde açık ve yalın bir dil kullanarak tarihsel süreçte içerisinde farklı hakikat tanımlarını yapmış ve belirli bir kalıba oturtmanın güç olduğu post-hakikat olgusunu anlaşılır kılmıştır. İnsanoğluna rehberlik eden tarih ve felsefe disiplinleri içerisinde farklı hakikat tanımlarını yapan Baggini'nin bu donanımlı eseri post-hakikat kavramına geçiş için bir el kitabı, bir sözlük görevini üstlenmektedir.

Kaynakça

Baggini, Julian (2017). *A Short History of Truth Consolations for a Post-Truth World*. London: Quercus.